

## ANALISIS LITERATUR ISU PELANTIKAN HAKIM SYARIE WANITA DI MALAYSIA

Zaini Nasohah\*<sup>1</sup>, Fatimah Majemi<sup>1</sup>, Zuliza Mohd Kusrin<sup>1</sup>, Ahmad Muhammad Husni<sup>1</sup>, Mohd Al-Adib Samurie<sup>1</sup>

Jabatan Syariah, Fakulti Pengajian Islam, Universiti Kebangsaan Malaysia, 43600 UKM Bangi, Selangor

\*Corresponding author: zbn@ukm.edu.my

---

### Article history

Received: 11/08/2015

Received in revised form: 18/10/2015

Accepted: 18/10/2015

### Abstract

Qadi or judge is a significant post in a state. Islam has enumerated certain detailed and strict conditions for a person to be appointed as a judge. Among the conditions is appointing a male judge for the post. Discussion on this issue in Malaysia is still ongoing as there are states that have not giving opportunity for women to have the post. This article aims to analyze literature review on the issue in Malaysia. A comparative content analysis approach was applied in analyzing the data gathered. The analysis discovers that there are lot of writings in fiqh references that disagree with the appointment of female judges. However, contemporary writings show that a lot of writing that supported and agreed with the appointment of female judges in certain area of judgements.

*Keywords:* Shariah Judges, Women, Justification, Appointment, Acceptance

### Abstrak

Qadi atau hakim merupakan satu jawatan yang signifikan dalam sesebuah negara. Ia menggalas bebanan dan tanggungjawab memastikan sesuatu keadilan terlaksana. Islam telah menggariskan syarat-syarat yang terperinci dan ketat bagi seseorang yang ingin dilantik menjadi hakim. Antaranya adalah syarat lelaki mengikut pandangan majoriti ulama dan hanya sebilangan kecil ulama sahaja tidak mensyaratkan lelaki bagi menjawat jawatan tersebut. Perbahasan berhubung isu ini di Malaysia masih tiada noktah kerana terdapat negeri-negeri yang belum memberi ruang dan peluang kepada wanita bagi menyandang jawatan tersebut. Artikel ini bertujuan mengetengahkan analisis sorotan literatur berkaitan isu pelantikan tersebut di Malaysia. Pendekatan analisis kandungan secara perbandingan telah digunakan dalam menggabungkan jalinan sumber-sumber literatur yang diperolehi. Hasil analisis mendapati bahawa banyak penulisan dalam sumber-sumber fiqh lebih cenderung kepada tidak bersetuju dengan pelantikan hakim wanita. Manakala bagi penulisan-penulisan kebelakangan, terdapat banyak penulisan yang menyokong atau bersetuju dengan pelantikan hakim dari kalangan wanita dengan ruang lingkup tertentu.

*Kata kunci:* Hakim Syarie, Wanita, Justifikasi, Pelantikan, Penerimaan.

## 1.0 PENDAHULUAN

Sejarah perkembangan perundangan Islam di Malaysia memperlihatkan profession dalam bidang kehakiman Islam didominasi oleh lelaki. Namun, keadaan semasa dan perubahan kehidupan manusia yang semakin kompleks, akhirnya menyebabkan negara mempertimbangkan fasa transformasi dengan menggunakan pandangan minoriti mengharuskan wanita mengisi jawatan Hakim menggantikan tradisi asal.

Walau bagaimanapun, oleh kerana pelaksanaan sistem perundangan Islam negara adalah tertakluk di bawah bidang kuasa negeri (Zaini 2004), maka wujud situasi yang mana sebahagian negeri menerima pelantikan wanita sebagai Hakim Syarie dan sebahagian lain sebaliknya. Namun ia bukanlah sesuatu perkara yang bertentangan dengan syarak kerana variasi pandangan berhubung pelantikan hakim dalam kalangan wanita bukan sahaja berlaku dalam kalangan ulama kontemporari, malah perbahasannya juga dapat dilihat dalam kalangan ulama terdahulu.

## 2.0 METODOLOGI

Data kajian ini diperolehi daripada sumber primer dan sumber sekunder dari data berbentuk tekstual. Antaranya al-Quran dan al-Hadis yang digunakan para ulama sebagai dalil terhadap pandangan mereka, kitab-kitab fiqh yang membahaskan pandangan para ulama berhubung status kebolehan terimaan wanita sebagai hakim, buku-buku ilmiah, jurnal, kertas kerja, tesis, laporan akhbar dan majalah, portal-portal rasmi di laman sesawang, dan statut perundangan yang berkuatkuasa iaitu Akta/Enakmen Pentadbiran Agama Islam atau Enakmen/Ordinan Mahkamah Syariah negeri-negeri di Malaysia. Data-data yang diperolehi dalam bentuk dokumen atau tekstual dianalisis menggunakan analisis kandungan.

## 3.0 ANALISIS SOROTAN LITERATUR

Artikel ini merupakan satu sorotan terhadap kajian dan penulisan lepas berkaitan isu pelantikan wanita dalam profession kehakiman Islam di Malaysia. Isu ini timbul ekoran tidak terdapat *nas qat'i* yang melarang atau mengharuskan wanita menyandang jawatan tersebut, diikuti variasi pandangan ulama klasik mahupun kontemporari berhubung hukum wanita dilantik sebagai hakim, dan desakan keadaan semasa mewujudkan dilema pemilihan pandangan majoriti ataupun minoriti ulama. Justeru, penulisan ini akan menganalisis diskusi pengkaji berhubung hukum yang menyentuh kedudukan wanita dalam profession kehakiman dari perspektif hukum syarak, perkembangan sistem kehakiman Islam di Malaysia dan transformasinya berkaitan isu pelantikan Hakim Syarie wanita, undang-undang dan bidang kuasa, dan justifikasi penerimaan dan penolakannya.

### 3.1 Pelantikan Hakim Wanita Menurut Perspektif Syarak

Tinjauan terhadap diskusi ulama klasik berkaitan wanita dilantik sebagai hakim didapati terdapat *khilaf* dalam penentuan hukumnya. Secara ringkas, terdapat tiga klasifikasi hukum yang lahir dari perbahasan para ulama berhubung kedudukan wanita dalam memegang jawatan kehakiman iaitu larangan secara mutlak, keharusan secara mutlak, dan dibenarkan dengan pengecualian terhadap kes-kes tertentu.

Pendapat pertama yang melarang wanita memegang jawatan sebagai hakim secara mutlak dipegang oleh Jumhur fuqaha yang terdiri daripada ulama mazhab Maliki, Syafie dan Hanbali. Golongan ini menggariskan antara syarat-syarat kesahan pelantikan qadi adalah lelaki (Wahbah al-Zuhayliy, 1985 : 699-701). Penetapan syarat ini secara tidak langsung menjadikan wanita tidak sah dilantik menjadi hakim. Sekiranya pelantikan masih dibuat, semua penghakiman yang dikeluarkan adalah tidak sah dan terbatal (Al-Mawardi, 1983 : 72).

Pendapat kedua pula diutarakan oleh Ibn Jarir al-Tabari (Wahbah al-Zuhayliy, 1985 : 699-701) dan Ibnu Hazm al-Zahiri (1988 : 429) yang menyatakan harus bagi wanita mengadili dalam semua perkara tanpa batasan terhadap kes-kes tertentu sahaja. Pandangan yang bersifat terbuka ini secara tersiratnya adalah sama sepertimana yang dikanunkan dalam bab kehakiman fasal 1 Perkara 1792, Majallah al-Ahkam al-'Adliyyah (Md. Akhir Haji Yaacob, 2002: 623). Peruntukan ini hanya dinyatakan secara umum tanpa mensyaratkan jantina seseorang yang ingin dilantik sebagai hakim dan had bidang kuasa yang diharuskan. Syarat-syarat yang dinyatakan adalah seorang yang bijaksana, faham, baik perangai, amanah, sabar, dan tetap pendirian atau tegas.

Manakala pendapat ketiga dipelopori oleh ulama mazhab Hanafi iaitu keharusan bersyarat, iaitu dibolehkan wanita menjadi hakim dalam kes-kes kehartaan, namun melarang wanita menghakimi kes hudud dan *qisas* (Wahbah al-Zuhayliy, 1985 : 699-701). Pandangan Syeikh Dr Yusuf al-Qaradawi (1990 : 377) dalam penulisannya *Fatawa al-Mu'asirah* selari dengan pandangan di atas. Pandangan ini dilihat lebih ringan dengan membenarkan wanita diberi peluang memegang jawatan kehakiman namun masih mengambil pendekatan yang lebih berhati-hati dengan keharusan tersebut disertai batasan-batasan tertentu iaitu pengecualian dibuat kepada kes berkaitan hudud dan *qisas*.

Selain itu, pandangan ini turut digunapakai di Malaysia, apabila Muzakarah Jawatankuasa Fatwa Majlis Kebangsaan Bagi Hal Ehwal Ugama Islam Malaysia Kali Ke-73 yang bersidang pada 4 - 6 April 2006 memutuskan bahawa wanita harus dilantik menjadi Hakim Syarie dalam kes-kes selain kes hudud dan *qisas*. Muzakarah turut menetapkan pemilihan dan pelantikan hendaklah dibuat dengan penuh teliti dan teratur (<http://www.e-fatwa.gov.my/fatwa-kebangsaan/hukum-melantik-wanita-sebagaiHakimsyarie>, 20 Oktober 2014).

Oleh kerana pentadbiran kehakiman Islam di Malaysia tertakluk di bawah bidang kuasa negeri (Zaini 2012: 230), maka setiap negeri di Malaysia mempunyai pentadbiran keadilan dan organisasi mengikut acuan negeri masing-masing. Justeru, terdapat beberapa negeri yang telah mengambil inisiatif mengeluarkan fatwa masing-masing bagi memastikan kedudukan hukum pelantikan Hakim Syarie wanita lebih jelas untuk dilaksanakan di negeri-negeri berkenaan. Antaranya Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Pulau Pinang, Kedah, Kelantan, Terengganu dan Sarawak (<http://www.e-fatwa.gov.my/fatwa-kebangsaan/hukum-melantik-wanita-sebagai-Hakim-syarie>, 20 Oktober 2014). Fatwa Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Kelantan, dan Sarawak memutuskan harus wanita dilantik sebagai Hakim Syarie kecuali dalam kes-kes yang melibatkan hudud dan *qisas*. Manakala Kedah, Pulau Pinang, dan Terengganu memutuskan sebaliknya iaitu melarang pelantikan Hakim Syarie dari kalangan wanita.

Berdasarkan kajian dan perbincangan di atas, perkara yang sering diketengahkan ialah perselisihan dalam kalangan ulama dalam menetapkan hukum berhubung pelantikan wanita sebagai hakim. Terdapat alasan pro dan kontra sama ada bagi yang berpegang dengan pendapat majoriti ataupun pendapat minoriti. Masing-masing membawakan *nas* dan hujah. Perbezaan dalam penentuan hukum ini juga turut dilihat berlaku dalam pemakaian dan penentuan hukum di Malaysia.

### 3.2 Sejarah dan Perkembangan Pelantikan Hakim Syarie Wanita di Malaysia

Isu pelantikan wanita sebagai Hakim di Mahkamah Syariah di negeri-negeri di Malaysia bukanlah suatu perkara baru. Akan tetapi perdebatan dan perbahasan berhubung isu ini telah berlaku sekitar awal tahun 2000 apabila cadangan berhubung pelantikan wanita sebagai Hakim Syarie mula diutarakan oleh pelbagai pihak bagi memenuhi keperluan semasa. Antaranya ialah sesi percambahan fikiran (*brain storming*) telah dianjurkan oleh Yayasan Pembangunan Wanita bagi menyediakan input bagi Bengkel Persidangan Wanita 2000 pada 17 dan 18 Ogos 2000. Hasil diskusi yang diadakan, salah satu cadangan yang telah dibuat ialah melantik Hakim wanita di Mahkamah Syariah sebagai satu tindak balas terhadap isu perundangan yang didakwa mendiskriminasikan wanita. Pada awal tahun 2002 isu ini mula dibincangkan secara terbuka oleh media cetak dan elektronik (Nur Syakiran Akmal binti Ismail, Md Zawawi bin Abu Bakar & Asmah Bee binti Mohd Nor, 2004 : 492).

Kontroversi kes *Aida Melly Tan Mutalib* pada tahun 2003 memperkukuhkan lagi justifikasi wujudnya keperluan semasa wanita dilantik sebagai Hakim. Kes ini berkaitan perceraian dan nusyuz yang telah mengambil masa sehingga 8 tahun bagi mendapatkan penyelesaian oleh Mahkamah Syariah sehingga mendapat liputan akhbar. Tempoh yang panjang itu dikatakan antaranya berpunca daripada peningkatan kes dan kekurangan Hakim Syarie di Mahkamah Syariah. Susulan dari isu ini secara tidak langsung telah membawa kepada berbangkitnya isu pelantikan Hakim Syarie wanita yang dicadangkan oleh pihak-pihak tertentu bagi mengatasi lambakan kes-kes tertangguh berpunca daripada kekurangan tersebut (Raihanah Abdullah, 2009: 9). Perkara ini turut dibuktikan dengan kenyataan yang diberikan oleh Y.A.A. Hakim Dato' Sheikh Ghazali dalam penghakiman kes *Abdul Hanif lwn. Rabiah*, beliau menyatakan bahawa "... ini adalah kes yang sangat sedih di mana isteri yang cuba untuk mendapatkan perceraian daripada suaminya pada Februari 1989, tetapi sayangnya kesnya telah dilengahkan dan

dilambatkan dan sekarang sungguhpun sudah lebih dari tujuh tahun kemudian dia belum lagi mendapat perceraian itu” (Raihanah Abdullah, 2009: 13).

Rentetan dari isu-isu dan cadangan yang disuarakan pelbagai pihak, dan mengambil kira keperluan dan realiti semasa sebagaimana yang dinyatakan oleh Hakim Mahkamah Rayuan Syariah, Datuk Md. Yusof Che Teh bahawa “Hakim wanita dilantik berdasarkan keperluan semasa memandangkan kes Mahkamah Syariah semakin meningkat” (Utusan Malaysia, 17 Jun 2002.), maka telah berlaku transformasi terhadap sistem perundangan syariah Negara apabila Perdana Menteri Dato’ Seri Najib Tun Razak mengumumkan pelantikan dua orang Hakim Syarie wanita yang pertama di Malaysia pada tahun 2010 (MStar, 27 Julai 2010).

Berdasarkan apa yang dibangkitkan, pelantikan hakim dalam kalangan wanita kelihatan bermula dengan isu pendiskriminasian terhadap wanita yang didakwa wujud dalam sektor pekerjaan yang melibatkan perundangan syariah yang dibangkitkan oleh pihak-pihak tertentu. Ia kemudiannya telah membawa kepada cadangan pelantikan wanita dibuat atas dasar keperluan lain. Terdapat beberapa penulis yang mengulasnya selepas cadangan pelantikan dibuat secara rasmi. Kronologi perkembangan semasa memperlihatkan kebanyakan cadangan yang dikemukakan adalah lebih cenderung ke arah menyokong pelantikan Hakim Syarie wanita dilakukan bagi memenuhi keperluan perubahan zaman.

### **3.3 Peruntukan Undang-Undang Berkaitan Pelantikan Hakim Syarie**

Bidang kuasa melantik hakim di Mahkamah-Mahkamah Syariah di Malaysia adalah terletak di bawah kuasa negeri-negeri. Peruntukan tersebut telah dimuatkan di dalam Akta/Enakmen Pentadbiran Undang-Undang Islam negeri-negeri atau Enakmen/Ordinan Mahkamah Syariah negeri-negeri. Kesemua peruntukan ini adalah hampir sama dari aspek kandungan peruntukannya dan hanya mempunyai perbezaan dari segi susunan kedudukan seksyen sahaja. Pelantikan Hakim Syarie adalah di bawah bidang kuasa Sultan atau Raja negeri-negeri berkenaan, kecuali bagi Wilayah Persekutuan dan negeri-negeri yang tidak mempunyai Sultan adalah tertakluk di bawah kuasa Yang di-Pertuan Agong dan Sabah oleh Yang di-Pertua Negeri.

Contohnya Akta Pentadbiran Agama Islam (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1993 (Akta 505) dalam hal pelantikan Hakim Syarie telah memperuntukan Ketua Hakim Syarie yang hendak dilantik perlu memenuhi syarat kelayakan yang telah ditetapkan Akta 505 iaitu seorang warganegara, sebelum pelantikan tersebut hendaklah tidak kurang tempoh sepuluh tahun telah berkhidmat sebagai Hakim Mahkamah Tinggi Syariah, Pendaftar atau Pendakwa Syarie, arif tentang hukum syarak, dan semua pelantikan di bawah seksyen ini diwartakan.

Seterusnya Hakim Mahkamah Rayuan Syariah diperuntukan pelantikan Hakim yang dibuat tidak melebihi tujuh orang Islam dengan tempoh pegangan jawatan tersebut tidak melebihi tiga tahun. Pelantikan Hakim Mahkamah Tinggi Syariah pula disyaratkan seorang warganegara, sebelum pelantikan tersebut hendaklah tidak kurang tempoh sepuluh tahun telah berkhidmat sebagai Hakim Mahkamah Rendah Syariah, Pendaftar atau Pendakwa Syarie, arif tentang hukum syarak, dan semua pelantikan di bawah seksyen ini diwartakan. Manakala pelantikan Hakim Mahkamah Rendah pelantikan itu dibuat dari kalangan anggota perkhidmatan awam am Persekutuan dan diwartakan.

Kajian dan catatan berkaitan peruntukan pelantikan hakim setakat ini menunjukkan bahawa seseorang yang hendak dilantik sebagai hakim tidak dihadkan secara khusus jantina tertentu sama ada lelaki mahupun wanita. peruntukan yang digariskan hanyalah secara umum seseorang itu hendaklah Islam dan warganegara. Hal ini secara tidak langsung menjadikan status jantina seseorang tidak menjadi halangan bagi menjawat jawatan tersebut. Maka wanita juga layak memohon, dipertimbangkan, seterusnya dilantik mengisi jawatan berkenaan sekiranya berkemahiran dan mempunyai pengalaman serta memenuhi syarat-syarat yang telah ditetapkan. Ini bertepatan dengan inisiatif catatan oleh Y.A.A. Datuk Haji Sheikh Ghazali Abdul Rahman (2006: 3), yang menjelaskan bahawa peruntukan undang-undang mengikut Akta Pentadbiran Agama Islam Wilayah Persekutuan tidak menyatakan dengan jelas tentang jantina Hakim yang berkenaan.

Perkara yang serupa dibangkitkan dalam kandungan penulisan Nur Syakirin Akmal et.al (Nur Syakiran Akmal binti Ismail, Md Zawawi bin Abu Bakar & Asmah Bee binti Mohd Nor, 2004 : 495). Menurut mereka,

kandungan Enakmen Mahkamah Syariah Kedah 1993 jelas menunjukkan bahawa tiada syarat calon Ketua Hakim Syarie atau Hakim Mahkamah Tinggi Syariah adalah lelaki.

Walau bagaimanapun, analisis terhadap statut negeri-negeri berkaitan pelantikan Hakim Syarie di Malaysia mendapati bahawa terdapat sedikit perbezaan antara peruntukan Enakmen Pentadbiran Undang-Undang Islam Pahang 1991 berbanding negeri-negeri lain berhubung syarat seseorang yang ingin dilantik sebagai Ketua Hakim Syarie dan Hakim Mahkamah Tinggi Syariah hendaklah seorang lelaki Islam. Penambahan syarat di negeri Pahang berbanding negeri lain yang hanya mensyaratkan seorang warganegara bagi menduduki posisi tersebut turut di sentuh oleh Ramizah Wan Muhammad (2008 : 33) dalam penulisannya. Beliau seterusnya menegaskan bahawa peruntukan ini menepati kehendak majoriti ulama bahawa wanita tidak boleh menjadi hakim.

Seksyen 34 (5) Akta 505 menjelaskan fatwa yang diwartakan merupakan sebahagian daripada undang-undang yang perlu diikuti oleh semua Mahkamah Syariah bagi negeri itu. Hal ini bermaksud segala fatwa yang diwartakan adalah mengikat (*binding*) untuk dilaksanakan. Justeru, negeri-negeri yang telah mewartakan fatwa berkaitan keharusan wanita dilantik sebagai Hakim Syarie mempunyai autoriti untuk berbuat sedemikian. Antara negeri yang telah mengeluarkan fatwa berhubung keharusan wanita dilantik sebagai Hakim di Mahkamah Syariah ini iaitu Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Kelantan dan Sarawak, dan hanya Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur sahaja telah mewartakan fatwa tersebut dan mengikat untuk ianya dilaksanakan (<http://www.e-fatwa.gov.my/apa-itu-fatwa>, 20 Oktober 2014).

Tinjauan terhadap penulisan dan kajian yang dilakukan terhadap statut perundangan berhubung status Hakim Syarie Wanita di negeri-negeri menunjukkan bahawa ianya tidak banyak dibincangkan. Masih terdapat banyak ruang-ruang yang tidak disentuh. Antaranya kajian hanya dibuat secara umum tanpa sebarang perincian terhadap satu persatu kandungan peruntukan mengikut kedudukan hakim di setiap peringkat Mahkamah. Dari aspek ulasan juga tidak dilakukan secara terperinci seperti tidak disentuh kelayakan lain yang turut menjadi intipati kandungan peruntukan dalam membolehkan seseorang dilantik sebagai hakim.

### **3.4 Justifikasi Penerimaan dan Penolakan Hakim Syarie Wanita di Malaysia**

Para ulama dalam membahaskan persoalan wanita dalam memegang jawatan kehakiman telah mengemukakan pelbagai dalil, hujah dan alasan mengikut teori dan pandangan masing-masing. Menurut Wahbah al-Zuhayliy (Wahbah al-Zuhayliy, 1985 : 699-701) larangan secara total wanita dilantik sebagai Hakim oleh Jumhur adalah kerana wanita memiliki sifat lupa dan sifat ini menjadikannya tidak layak memegang kekuasaan umum. Ibn Qudamah (Muhammad Mustafa al-Zuhaily. 2007 : 289) juga turut berpendapat sedemikian yang mana beliau menyatakan bahawa pengendalian majlis kehakiman memerlukan kesempurnaan akal dan kebijaksanaan, sedangkan wanita kebiasaannya mempunyai kekurangan akal dan logik dan perkara ini menjadikan wanita tidak berkeahlian dalam majlis seumpama ini.

Antara dalil yang menjadi dasar kepada pandangan golongan ini adalah berdasarkan firman Allah s.w.t. dalam Surah al-Nisa', ayat 34 yang bermaksud; kaum lelaki itu adalah pemimpin dan pengawal yang bertanggungjawab terhadap kaum perempuan, oleh kerana Allah telah melebihkan lelaki (dengan beberapa keistimewaan) atas perempuan. Al-Mawardiyy (1983 : 72) menyatakan, lelaki mempunyai kelebihan dari segi akal dan fikiran, sedangkan wanita secara fitrahnya memiliki kekurangan dari aspek berkenaan. Keadaan ini menjadikan wanita tidak boleh mengatasi kedudukan lelaki.

Walau bagaimanapun, Raihanah Haji Abdullah ([n.d.]: 117-125) dalam artikelnya yang bertajuk “Surah al-Nisa', Ayat 34 : Suatu Analisa Awalan” mengemukakan pandangan dan idea yang berbeza menyangkal dakwaan keistimewaan lelaki berbanding wanita. Beliau menyatakan ayat “al-Rijal Qawwamuna ‘Ala an-Nisa” yang dijadikan salah satu daripada *nas* yang menolak wanita menjadi Hakim dan menunjukkan kelebihan kaum lelaki ini bukanlah kelebihan yang terpakai secara umum. Tafsiran-tafsiran yang menunjukkan lelaki mempunyai kelebihan dari kaum wanita dari pelbagai aspek adalah tidak melambangkan roh sebenar al-Quran dan berkemungkinan dakwaan yang kurang tepat. Hal ini berkemungkinan pandangan tersebut adalah berasaskan keadaan pada ketika itu yang mana kaum wanita tidak ramai yang cerdik dan melibatkan diri dengan aktiviti sosial di luar rumah.

Pandangan yang menafikan keintelektualan wanita tidak setanding lelaki ini turut disokong oleh Sharifah Hayati Syed Ismail (2002 : 109-122), menurut beliau ia adalah sesuatu yang berat sebelah dan tidak adil dan beliau turut mempersoalkan apakah sifat-sifat lemah dan cetek akal tidak wujud pada lelaki. Memetik pandangan Khalijah M. Salleh, beliau juga berpandangan sedemikian, “However I would say that if we have a good understanding of the Quran, we realise that Allah does not in any way discriminate the intellectual capacity of a man from that of a woman” (Raihanah Haji Abdullah, [n.d.]. : 117-125).

Seterusnya, satu kajian dan pandangan menarik dapat dilihat dalam artikel tulisan Mohd Salleh bin Haji Md @ Haji Ahmad. (2007 : 5-25) berkaitan hukum wanita dilantik sebagai Hakim Syarie. Menurut beliau, tidak wujud sebarang keraguan dan kekeliruan hukum larangan wanita dilantik sebagai Hakim menurut Juhur. Pandangan tersebut telah jelas dan tidak perlu dipertikaikan lagi. Hukum keharusan bagi wanita memegang jawatan kehakiman adalah suatu salah tanggapan yang berlaku dalam kalangan sebahagian ulama terhadap pandangan mazhab Hanafi, sedangkan ulama Hanafi juga berpendapat sebagaimana Juhur. Sekalipun dalam konteks perundangan semasa pandangan ini masih belum diterimapakai, namun jika dilihat dari sudut pandangan akademik ia menjadi pemangkin dan membuka ruang kepada kajian yang lebih mendalam dilakukan atau diistilahkan dalam dunia akademik sebagai “*gap in knowledge*”.

Berikutnya, pandangan Ibn Jarir al-Tabari (Wahbah al-Zuhayliy, 1985 : 699-701) dan Ibnu Hazm al-Zahiri (1988 : 429) yang mengharuskan wanita dilantik sebagai Hakim secara total adalah berasaskan kepada hujah mengqiyaskan keharusan wanita sebagai *faqih* kepada penerimaan wanita sebagai qadi (Wahbah al-Zuhayliy, 1985 : 699-701). Ibn Hazm (1988 : 632) berhujah bahawa ayat al-Quran dalam kebanyakan perkara menunjukkan Allah s.w.t. tidak membezakan antara lelaki dan wanita. Contohnya, firman Allah s.w.t. secara umum tanpa mengkhususkan kepada lelaki mahupun wanita sebagaimana ayat 58 surah al-Nisa’ yang bermaksud; *Sesungguhnya Allah menyuruh kamu supaya menyerahkan segala jenis amanah kepada ahlinya (yang berhak menerimanya), dan apabila kamu menjalankan hukum di antara manusia, (Allah menyuruh) kamu menghukum dengan adil.*

Pendapat ketiga yang menetapkan keharusan wanita memegang jawatan sebagai hakim secara bersyarat iaitu pengecualian dalam kes melibatkan hudud dan *qisas* yang didokong oleh mazhab Hanafi menggunakan konsep kesaksian kerana wanita hanya diterima penyaksiannya dalam kes melibatkan harta, tetapi tidak dibolehkan dalam kes jenayah (Wahbah al-Zuhayliy, 1985 : 699-701). Pandangan ini turut dipegang oleh Syekh Dr Yusuf al-Qaradawi (1990 : 377) dan telah diaplikasi dalam perundangan negara dengan mengambilkira situasi dan keperluan semasa. Menurut beliau keharusan ini juga kerana ketiadaan *nas syarak* yang jelas melarang wanita sebagai hakim.

Tinjauan terhadap pandangan ahli akademik, golongan-golongan yang terlibat dengan institusi kehakiman dan masyarakat umumnya dalam kajian-kajian terkini menunjukkan majoriti mereka menyokong dan berpandangan wanita wajar diberi peluang untuk dilantik sebagai Hakim Syarie. Siti Zalikah Md Nor (2007 : 191-201) dalam kertas kerjanya “Hakim Wanita: Suatu Paradoks”, setelah mengemukakan perbincangan ulama berkaitan hukum dan hujah-hujah ulama fiqh sama ada yang menerima pelantikan wanita sebagai hakim atau sebaliknya, beliau kemudiannya mengemukakan beberapa justifikasi yang boleh dijadikan dasar dalam mempertimbangkan kerelevanan wanita sebagai Hakim Syarie berasaskan realiti semasa negara. Menurut beliau, kehakiman Islam di Malaysia hanya khusus kepada undang-undang diri dan kesalahan takzir sahaja tanpa melibatkan hudud dan *qisas*, kehakiman Islam kini tidak memerlukan ijtihad yang berat dan keperluan hanya kepada pentarjihan pandangan fuqaha terdahulu, pelanggan Mahkamah Syariah kebanyakannya wanita, dan kehadiran wanita ke Mahkamah pada hari ini bukan sahaja sebagai saksi seperti masa dahulu malahan sebagai Pendakwa dan Peguam.

Raihanah Abdullah (1999: 228) turut bersetuju wanita dilantik sebagai Hakim Syarie dengan mengambilkira keperluan semasa. Begitu juga kenyataan oleh Mahmud Saedon (1991: 33) yang menggambarkan bahawa perubahan kehidupan kini menjadi alasan wujudnya keperluan wanita diterima sebagai Hakim Syarie. Menurut beliau keadaan yang wujud pada hari ini dan keperluan masyarakat Islam masa kini menjadi asas

pemilihan pandangan ulama yang mungkin dapat diterima dan diamalkan. Oleh itu, pandangan mazhab Hanafi yang sederhana boleh membantu menyelesaikan pelantikan wanita sebagai Hakim mutakhir ini.

Kesesuaian pemakaian pandangan mazhab Hanafi ini juga dipersetujui oleh Norizan Awang (2004: 124), menurutnya pandangan mazhab Hanafi dianggap lebih sesuai dengan situasi yang berlaku hari ini. Hal ini melihat kepada perkembangan masyarakat semasa yang maju dan kepentingan masyarakat Islam itu sendiri dan keadaan perundangan negara yang tidak melaksanakan undang-undang hudud dan *qisas* yang menjadikan pelantikan wanita sebagai Hakim Syarie tidak menyentuh bidang kuasa kedua-dua kategori tersebut. Tambahan pula dalam konteks bidang kehakiman kini tidak termasuk dalam *wilayah 'ammah* dan hanya tertumpu di mahkamah sahaja.

Seterusnya, Abu Haniffa Mohamed Abdullah (2008 : 37-51) juga merupakan antara pengkaji yang mencadangkan wanita dilantik sebagai Hakim Syarie. Beliau mengutarakan pendapat di dalam Kajiannya bertajuk “Women Judges in Shariah Court : Why Not?”, antara kepentingan adanya Hakim Syarie wanita adalah realiti pada hari ini menunjukkan ramai Peguam Syarie dari kalangan wanita dan hal ini mencukupi untuk melayakkan wanita juga dilantik sebagai Hakim Syarie. Selain itu, perkara yang lebih signifikan adalah situasi kekurangan Hakim Syarie sehingga membawa kepada lambakan kes tertangguh.

Manakala, dalam persoalan wujud dakwaan negatif bahawa faktor emosi wanita menjadi halangan untuk mereka dilantik sebagai Hakim, Mahmood Zuhdi (Norizan Awang 2004 : 121) telah memberi komentar menarik yang pada hemat penulis mampu mengubah persepsi negatif tersebut apabila beliau menyatakan “... wanita itu sendiri perlu dididik dan didedahkan dengan struktur emosi, hal ini kerana perasaan emosi itu penting dalam membentuk jiwa seseorang. Jika hendak dibandingkan wanita Melayu lebih beremosi dari wanita Barat. Saya lebih suka katakan di sini bahawa wanita beremosi itu sebenarnya lebih berhati-hati dalam menentukan sesuatu hukuman”.

Norizan Awang (2004: 123-125) dalam kajiannya memberikan kritikan terhadap sikap negatif segelintir yang bersikap prejudis terhadap keupayaan wanita yang dikatakan beremosi dan lemah. Hal ini kerana setiap manusia memiliki sifat naluri masing-masing seperti belas kasihan, marah, lemah lembut, sabar, ketenangan keluh kesah, dan agresif. Semua sifat ini sudah tentu ada pada setiap lelaki dan wanita. Dari sudut kelemahan pula, beliau berpendapat keintelektualan dan kemampuan wanita tidak diukur melalui jantina seseorang. Situasi sekarang telah ramai wanita mempunyai keintelektualan setaraf lelaki.

Ringkasnya, terdapat pelbagai justifikasi yang diberikan sama ada oleh ulama klasik mahupun kontemporari dan para cendekiawan pada hari ini. Mereka berusaha mengkaji dan menyumbangkan buah fikiran beserta sokongan hujah masing-masing. Kajian-kajian yang telah dilakukan terarah kepada perbezaan pandangan dari sudut hukum dan justifikasi penerimaan dan penolakan hakim syarie wanita.

#### **4.0 KESIMPULAN**

Analisis terhadap kajian-kajian lepas yang dilakukan menunjukkan bahawa terdapat satu perbezaan jelas yang berlaku antara perbincangan kajian dahulu dan kini. Majoriti ulama terdahulu berpandangan lebih rigid dengan melarang secara mutlak Hakim dilantik dari kalangan wanita. Manakala penelitian terhadap pengkaji-pengkaji kini pula mereka berkenderungan mengambil pendekatan yang lebih ringan dengan rata-rata mereka mencadangkan wanita turut diberi peluang untuk dilantik sebagai hakim sebagaimana lelaki. Pelbagai justifikasi yang diberikan oleh ulama klasik dan kontemporari serta para pengkaji mutakhir ini dalam mendokong pandangan mereka sama ada menerima atau menolak pelantikan Hakim Syarie wanita. Faktor yang sering diketengahkan sebagai alasan golongan yang menolak wanita dilantik sebagai hakim adalah kemampuan wanita tidak setanding lelaki yang dikatakan memiliki sifat kekurangan semulajadi seperti keintelektualan wanita lemah dan faktor emosi. Bagi pihak-pihak yang menggesa supaya Hakim Syarie wanita diwujudkan pula adalah berasaskan kepada realiti dan keperluan semasa pada hari ini. Bahkan penelitian terhadap perundangan menunjukkan peruntukannya berbentuk umum tanpa menggariskan jantina tertentu yang mana secara tersiratnya menunjukkan tiada halangan bagi wanita untuk dilantik sebagai hakim sekiranya berkelayakan.

Implikasi dari kepelbagaian justifikasi berhubung status Hakim Syarie wanita telah mewujudkan situasi dalam perundangan Islam di Malaysia yang tidak seragam. Namun, masih tiada penulisan dan kajian khusus dilakukan bagi mengenalpasti apakah pula justifikasi yang dipegang oleh negeri-negeri dalam mengambil keputusan menerima atau menolak. Justeru, kajian perlu dilakukan secara terperinci, seterusnya menyediakan satu solusi yang lebih praktikal untuk diaplikasikan dalam perundangan syariah semasa bagi menyelesaikan pertikaian yang sering berbangkit berkaitan isu ini sekaligus mewujudkan keseragaman antara negeri-negeri di Malaysia.

## PENGHARGAAN

Ucapan penghargaan kepada Universiti Kebangsaan Malaysia yang telah membiayai penyelidikan ini di bawah Geran Universiti Penyelidikan GUP-2014-025.

## RUJUKAN

- Abu Haniffa Mohamed Abdullah. (2008). *Women Judges In Shariah Court: Why Not?*. 4 Shariah Law Report.
- Ibn hazm. (1988). *Al-Muhalla*. Bayrut : Dar al-Kutub al-`Ilmiyah. Juz 9.
- Al-Mawardi. (1983). *Al-Ahkam al-Sultaniyah*. Beirut : Dar al-Kutub al-`Ilmiyah.
- Md. Akhir Haji Yaacob. (2002). *Undang-Undang Sivil Islam*. Selangor: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Muhammad Mustafa al-Zuhaily. (2007). *Al-Mu'tamad fi al-Fiqh al-Shafi'i*. Dimashq: Dar al-Qalam. Jld. 10.
- Md Salleh Hj Ahmad. (2007). *Hukum Pelantikan Hakim Syarie Wanita*. Jurnal Hukum 24 / 1.
- Mahmud Saedon Awang Othman. (1991). *Kadi, Pelantikan dan Bidangkuasa*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka
- Nur Syakiran Akmal binti Ismail, Md Zawawi bin Abu Bakar & Asmah Bee binti Mohd Nor. (2004). *Melantik Wanita Sebagai Hakim di Mahkamah Syariah : Kajian di Negeri Kedah*. Dlm. Ahmad Sunawari Long, Jaffary Awang & Kamarudin Salleh (Pnyt.). *Islam : Past, Present and Future*, hlm. 492. Jabatan Hal Ehwal Khas Kementerian Penerangan Malaysia, Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Norizan Awang. (2004). *Pelantikan wanita Sebagai Hakim Menurut Islam: Suatu Kajian Berasaskan Kepada Realiti Semasa*. Tesis MA., Jabatan Syariah, Universiti Malaya.
- Al-Qaradawi. (1990). *Fatawa Mu'asirah*. Beirut : Dar Uli al-Nuha. Jld. 2.
- Ramizah Wan Muhammad. (2008). *Women Judges In Islam And The Application In The Malaysian Shariah Court*. 3 *Shariah Law Reports*.
- Raihanah Abdullah. (2009). *Penangguhan Kes di Mahkamah Syariah : Cabaran dan Penyelesaian*. *Jurnal Syariah*, 17(1).
- Raihanah Abdullah. (n.d.). *Surah al-Nisa', Ayat 34: Suatu Analisa Awal*. Kuala Lumpur : Universiti Malaya.
- Sheikh Ghazali bin Hj. Abdul Rahman. (2006). *Kriteria Pelantikan Hakim Syarie Wanita*. *Jurnal Hukum*. XXIII/I.
- Sharifah Hayati Syed Ismail. (2002). *Kepimpinan Wanita dalam Politik dari Perspektif Siyasah Syar'iyah*. *Jurnal Syariah* 10 : 2.



- Siti Zalikhah binti Mohd Noor. (2004). Hakim Wanita: Satu Paradoks. *Jurnal Hukum* . 23 (2).
- Wahbah al-Zuhayliy. (1985). *Al-Fiqh al-Islamiy wa Adillatuhu*. Damshek : Dar al-Fikr. Jld. 6.
- Zaini Nasohah. (2004). Pentadbiran Undang-Undang Islam di Malaysia Sebelum dan Menjelang Merdeka. Kuala Lumpur: Utusan Publication & Distributors.
- Zaini Nasohah, Hayatullah Laluddin, Zuliza Mohd Kusrin. (2012). The Challenge Faced by Shariah Law in Respect of Distribution of Inheritance in Multi-Ethnic Communities. *International Business Management* 6(2).
- Akta Pentadbiran gama Islam (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1993
- Enakmen Pentadbiran Agama Islam (Negeri Selangor) 2003
- Enakmen Pentadbiran Agama Islam (Negeri Johor) 2003
- Enakmen Pentadbiran Agama Islam (Negeri Melaka) 2002
- Enakmen Pentadbiran Agama Islam (Negeri Sembilan) 2003
- Enakmen Pentadbiran Undang-Undang Islam 1991 (Pahang)
- Enakmen Pentadbiran Agama Islam (Negeri Pulau Pinang) 2004
- Enakmen Pentadbiran Agama Islam (Perak) 2004
- Enakmen Pentadbiran Agama Islam 2006
- Enakmen Mahkamah Syariah (Kedah Darul Aman) 2008
- Enakmen Mahkamah Syariah (Terengganu) 2001
- Enakmen Mahkamah Syariah 2004 (Sabah)
- Ordinan Mahkamah Syariah, 2001 (Sarawak)
- Utusan Malaysia. 2003. 20 Januari
- Utusan Malaysia. 2003. 29 Januari
- Al Islam. (2004). Oktober
- Utusan Malaysia. (2002). 17 Jun
- MStar. (2010). 27 Julai
- e-Fatwa. (2014). Apa Itu Fatwa?, Di ambil dari <http://www.e-fatwa.gov.my/apa-itu-fatwa> [20 Oktober 2014]
- e-Fatwa. (2006) Hukum Melantik Wanita Sebagai Hakim Syar'ie, Di ambil dari <http://www.e-fatwa.gov.my/fatwa-kebangsaan/hukum-melantik-wanita-sebagai-Hakim-syarie> [20 Oktober 2014]